

УДК 334.716:005.934

Оксана Володимирівна ОРЛИК

кандидат економічних наук, доцент кафедри інформаційних систем в економіці,
Одеський національний економічний університет, e-mail: orox@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Орлик, О. В. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств / Оксана Володимирівна Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 84–92.

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи організації та функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Визначено умови забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємствах. Уточнено вимоги до системи управління фінансово-економічною безпекою. Узагальнено характерні властивості цієї системи. Досліджено та запропоновано систему базових принципів організації та функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємствах. Обґрунтовано, що при неотриманні розглянутих вимог, властивостей та системи принципів, управління фінансово-економічною безпекою може бути неефективним та спричинити низку негативних наслідків. Сформульовано рекомендації, які дозволять системі фінансово-економічної безпеки забезпечити ефективну діяльність підприємства та тривале ведення бізнесу. Запропоновано низку економічних сигналів, які зможуть свідчити про позитивну дієвість системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві.

Ключові слова: управління фінансово-економічною безпекою; умови забезпечення; властивості системи фінансово-економічної безпеки; принципи управління фінансово-економічною безпекою.

Оксана Владимировна ОРЛИК

кандидат экономических наук, доцент кафедры информационных систем в экономике,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: orox@ukr.net

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Орлик, О. В. Теоретические аспекты обеспечения финансово-экономической безопасности предприятий / Оксана Владимировна Орлик; под ред.: М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 1. – № 56. – С. 84–92.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические основы организации и функционирования системы обеспечения финансово-экономической безопасности субъектов хозяйствования. Определены условия обеспечения финансово-экономической безопасности на предприятиях. Уточнены требования к системе управления финансово-экономической безопасностью. Обобщены характерные свойства данной системы. Исследована и предложена система базовых принципов организации и функционирования системы обеспечения финансово-экономической безопасности на предприятиях. Обосновано, что при несоблюдении рассмотренных требований, свойств и системы принципов, управление финансово-экономической безопасностью может быть неэффективно и вызвать ряд негативных последствий. Сформулированы рекомендации, позволяющие системе финансово-экономической безопасности обеспечить эффективную деятельность предприятия и длительное ведение бизнеса. Предложен ряд экономических сигналов, которые смогут свидетельствовать о положительной действенности системы обеспечения финансово-экономической безопасности на предприятии.

Ключевые слова: управление финансово-экономической безопасностью; условия обеспечения; свойства системы финансово-экономической безопасности; принципы управления финансово-экономической безопасностью.

Oksana ORLYK

*PhD, Associate Professor, Department of Information Systems in Economics,
Odessa National Economics University, e-mail: orox@ukr.net*

THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ENTERPRISES SECURITY

Orlyk, O. (2015), Theoretical aspects of financial and economic enterprises security. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Teoretychni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvakh; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 56, pp. 84–92.

Abstract. *The article describes theoretical bases of organization and functioning of business entities financial and economic security system. The conditions to ensure financial and economic security at enterprises are defined. The requirements for the control system of financial and economic security are clarified. The characteristic features of this system are summarized. The system of organization basic principles and functioning of the financial and economic security system at enterprises is studied and suggested. It was grounded that failure to comply with discussed requirements and properties of the principles system may cause financial and economic security management ineffectiveness and variety of consequences. Recommendations that allow the financial and economic security system of an enterprise to provide effective and long-term business management were formulated. A number of economic signals, which may indicate the positive effectiveness of the financial and economic security system of an enterprise, were offered.*

Keywords: *financial and economic security management; ensuring terms; properties of financial and economic security system; the principles of financial and economic security management.*

JEL classification: *M21*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується: суттєвим ускладненням умов господарювання; наявністю значної кількості чинників, які негативно впливають на функціонування підприємств; інфляційними процесами; недоступністю кредитних ресурсів; зниженням рівня інвестиційної активності; зростанням конкуренції між господарюючими суб'єктами, що може погіршувати їхній фінансовий стан; зростанням кількості збиткових підприємств тощо. В таких умовах проблема фінансової безпеки суб'єктів господарювання стає надзвичайно актуальною і стратегічною. З огляду на це актуальним напрямком сталого функціонування українських підприємств є формування адекватної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, яка б органічно доповнювала загальну роботу підприємства, і стала невід'ємним елементом його успішної діяльності та тривалого і ефективного ведення бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналіз наукових джерел останніх років показав, що сьогодні в економічній літературі відображені переважно дослідження щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Проблеми забезпечення фінансової безпеки досліджуються головним чином на рівні держави.

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання досліджувались останніми роками у низці наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених: Т. Васильцева, В. Волошина [1, с.7–104], А. Єпіфанова, О. Пластуна, В. Домбровського [2, с. 8–112], І. Мойсенко, О. Марченко [3, с.67–92], К. Горячевої [4, с.5–11], Ю. Кім [5, с.6–14], Г. Саруханяна [6, с. 7–22], О. Бадаєвої [7, с.7–19] та інших.

Однак теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств країн пострадянського простору потребують подальшого дослідження, що обумовило вибір теми, мету та завдання статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні проблемою забезпечення фінансової безпеки підприємств займаються недостатньо та не комплексно, тому що основна увага приділялася фінансовій безпеці на рівні держави, а на рівні підприємства увагу переважно приділено антикризовому фінансовому управлінню. Антикризове управління стає

необхідним, коли підприємство уже опинилося в стані фінансової небезпеки, що може призвести до його банкрутства. Головне ж полягає в тому, щоб не допустити цього. Недостатньо досліджено питання щодо забезпечення фінансової безпеки на рівні підприємств, особливостей організації та функціонування системи забезпечення фінансової безпеки, що зумовлюють подальші дослідження у цьому напрямку.

Постановка завдання. Метою статті є: дослідження теоретичних основ організації та функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання; визначення умов забезпечення, уточнення вимог та узагальнення властивостей системи управління фінансово-економічною безпекою; дослідження та пропонування системи базових принципів організації і функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки; надання рекомендації щодо підвищення дієвості системи управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-економічна діяльність підприємств здійснюється як з урахуванням умов внутрішнього середовища, так і з урахуванням умов зовнішнього середовища, якому в сучасних умовах притаманне зростання рівня динамічності та невизначеності, які викликані різноманітними процесами трансформаційного, інтеграційного та глобалізаційного характеру.

Фінансова безпека підприємства – це такий його фінансовий стан, який характеризується: збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, які використовуються підприємством; стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз; здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; здатність забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [8, с.174].

Фінансова безпека залежить від менеджменту підприємства, що свідчить про можливість впливу на систему фінансової безпеки з боку керівництва та необхідність управління нею [9]. Фінансова безпека досягається діяльністю як у фінансовій сфері, так і в сполучених з нею сферах. Тому головне в забезпеченні фінансової безпеки підприємства це: визначення факторів, що впливають не тільки на фінансову діяльність, але й на інші сполучені з нею види діяльності; побудові системи обмежень, які ліквідують ненавмисний та навмисний вплив. Створення системи фінансово-економічної безпеки – процес, що полягає у вирішенні багатьох завдань при участі високопрофесійних фахівців з різних областей.

Умовами забезпечення фінансової безпеки на підприємстві виступають: високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу; наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію: фінансових інтересів, місії та завдань; збалансованість і комплексність фінансових інструментів та технологій, які використовуються на підприємстві; постійний і динамічний розвиток фінансової системи (підсистеми) підприємства [8, с.174].

Побудова і функціонування системи фінансово-економічної безпеки має відбуватися з дотриманням певних вимог, властивостей і принципів.

При розробці та створенні системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства, для подальшого ефективного її функціонування необхідно дотримуватися таких вимог: система управління фінансовою безпекою підприємства має функціонувати безперервно; система повинна бути добре спланованою, функціонально самостійною та інтегрованою до загальної системи управління підприємством; повна узгодженість діяльності цієї системи із загальною системою управління підприємством; функціонування системи має виступати одним з основних засобів досягнення цілей підприємства; постійна готовність системи фінансової безпеки до розвитку (зміна функцій, структурна реорганізація, застосування нових методів, засобів тощо); чітке визначення відповідальності, обов'язків, рівнів допуску та доступу; очолювати і координувати діяльність щодо захисту повинна людина, яка віддана своїй роботі та забезпеченню безпеки [8, с.180; 10, с.222]. Формування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства доцільно здійснювати з урахуванням властивостей, які

повинні бути притаманні цій системі. Можна виділити низку таких основних властивостей, характерних для системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві:

- здатність системи швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, в тому числі і на зміни, що несуть небезпеку та загрози, перерозподіляти фінансові ресурси відповідно до потреб господарюючого суб'єкта, вводити нові форми і методи організації та управління фінансово-господарською системою підприємства (гнучкість);
- здатність системи налагоджувати свій склад, структуру і внутрішні властивості для відображення внутрішніх і зовнішніх загроз з метою забезпечення можливості функціонування в нових умовах (адаптивність);
- здатність системи забезпечувати необхідну кількість фінансових ресурсів відповідно до зростаючих потреб господарюючого суб'єкта (продуктивність). Це означає, що економічно безпечне підприємство здатне функціонувати в режимі розширеного відтворення, забезпечуючи тим самим самодостатність і можливість розвитку. Нижнім ступенем фінансово-економічної безпеки підприємства можна визнати його здатність здійснювати просте відтворення;
- оптимальне співвідношення отриманих результатів і здійснених фінансових витрат (ефективність). Підвищення ефективності діяльності підприємства сприяє зростанню рівня фінансово-економічної безпеки, оскільки дозволяє отримувати більший результат при найменших витратах, а частину ресурсів направляти на захист своїх інтересів і нейтралізацію загроз;
- розподіл в системі безпеки функцій управління та прийняття рішень між структурними підрозділами та службами різного рівня (організованість). Це дозволяє забезпечити оперативність прийняття рішень за рахунок зосередження вирішення тактичних завдань – на нижчих рівнях управління, а стратегічних завдань – на вищих рівнях управління;
- здатність системи під дією зовнішніх і внутрішніх впливів зберігати суттєво важливі характеристики свого існування (динамічність). Така ситуація змушує підприємство перебудовуватися, пристосовуватися до нових умов;
- наявність на підприємстві суб'єкту управління, який володіє необхідною компетенцією; допомагає керувати діяльністю всієї системи безпеки, окремих її складових, зокрема, фінансової; несе відповідальність за виконання всіх управлінських рішень у відповідності з поставленими завданнями; здійснює вдосконалення системи тощо (керованість). Недотримання цієї вимоги призводить до прийняття суб'єктивних управлінських рішень, нехтування інтересами підприємства у власних цілях;
- здійснення контролю за станом суб'єкта управління фінансової безпеки, при цьому не чинячи на нього ніякого управлінського впливу (контрольованість) [11, с.181–182; 12, с.192].

Деякі автори [13, с.29] також виділяють специфічні властивості системи фінансової безпеки підприємства: дотримання менеджментом підприємства положень чинного законодавства щодо будь-яких видів його діяльності, які належать до його фінансових інтересів та інтересів його стейкхолдерів (нормативно-правова урегульованість); прояви незахищеності та чутливості фінансової безпеки до будь-якого негативного впливу зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів (уразливість фінансової безпеки); діапазон керованості системи безпеки підприємства може бути суттєво обмеженим через численні загрози, які здебільшого є наслідком суперечностей, що супроводжують узгодження інтересів зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів підприємства (часткова керованість); при кількісному вимірюванні фінансової безпеки усі показники повинні бути чіткими й однозначними, а значення величин, які отримуються в конкретний момент часу, повинні визначатися значеннями величин, отриманими у попередні моменти часу (детермінованість).

Урахування розглянутих властивостей спрямовано на комплексне забезпечення стабільності підприємства, ефективну побудову стратегії забезпечення його безпеки. Фінансово-економічна безпека підприємства, заснована на оптимальному співвідношенні всіх зазначених властивостей, дозволяє підприємству бути стійким, адекватно реагувати на виклики і загрози, розвиватися та удосконалюватися.

Проведені дослідження [1, с.69; 3, с.76–78; 8, с.176–177; 14, с.289–290; 15, с.142–143] дозволяють стверджувати, що організація та функціонування системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві повинні відповідати певній системі базових принципів, які мають як загальний, так і специфічний характер. При формуванні та подальшому функціонуванні системи забезпечення фінансової безпеки, необхідним є дотримання таких принципів:

- системності побудови: всі елементи системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинні бути взаємопов'язані та узгоджені;
- безперервності: система фінансової безпеки повинна бути побудована так, щоб вона діяла постійно, захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику та протидії загрозам. Процес управління фінансовою безпекою підприємства повинен діяти безперервно;
- законності: всі прийняті управлінські рішення не повинні суперечити чинному законодавству та нормативним актам з безпеки підприємства;
- об'єктивності: управлінські рішення повинні розроблятися з урахуванням об'єктивних економічних законів, на основі глибокого аналізу ситуації із застосуванням наукових методів пізнання;
- обґрунтованості: всі заходи з безпеки повинні проводитися з використанням сучасних досягнень науки і техніки, надавати надійний захист на певних рівнях безпеки;
- плановості: необхідність організації діяльності щодо забезпечення надійного захисту підприємства на основі єдиного задуму, викладеного в комплексній програмі та конкретних планах з окремих напрямків безпеки, зокрема фінансової. Цей принцип вносить організованість у функціонування системи безпеки і дозволяє кожному учаснику процесу діяти логічно послідовно, виконуючи виключно покладені на нього обов'язки;
- економічної доцільності: ефективність роботи системи фінансово-економічної безпеки повинна бути вище її вартості. Система фінансово-економічної безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вартість витрат на її підтримання була оптимальною і не перевищувала той рівень, при якому втрачається економічний сенс;
- результативності: своєчасне попередження та/або ефективне подолання негативного впливу загроз, при цьому забезпечуючи розвиток підприємства;
- оптимізації витрат: витрати на попередження та/або подолання загроз повинні бути адекватними їх рівню й обсягу;
- ефективності управлінських рішень: видатки на заходи з ліквідації, нейтралізації або мінімізації загроз фінансово-економічним інтересам підприємства повинні бути менше, ніж можливі збитки від їх реалізації;
- інформованості: потужна інформаційна підтримка, обізнаність необхідною інформацією для оперативного прийняття рішень. Несвоєчасне надання інформації, невідповідність фактично наданої інформації з реальними діями тягне за собою негативні наслідки. Так не надання і недостовірність інформації про стан ринку, рівень конкуренції знижує фінансову безпеку підприємства;
- комплексності рішень: вирішення питань фінансової безпеки із залученням усіх суб'єктів захисту і активів підприємства. Фінансова безпека має комплексний характер, стосується функціонування різних підсистем підприємства, а отже, вимагає комплексного характеру від сформованої системи фінансових заходів, що розробляються і реалізуються;
- збалансованості інтересів: забезпечення збалансованості фінансово-економічних інтересів підприємства і суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ним;
- своєчасності: своєчасна розробки та вжиття заходів щодо нейтралізації загроз фінансовій безпеці та фінансовим інтересам підприємства. Несвоєчасне виявлення зовнішніх та внутрішніх факторів негативного впливу загрожує виникненням негативних наслідків, пов'язаних з неможливістю оперативно реагувати на ці фактори негативного впливу;
- постійного моніторингу: системний моніторинг підрозділами економічної безпеки даних про фінансово-економічний стан підприємства та його аналіз з метою недопущення загроз діяльності підприємства; моніторинг зовнішнього середовища підприємства з метою своєчасного виявлення та ідентифікації реальних і потенційних загроз фінансово-

економічним інтересам підприємства. Несвоєчасне здійснення контролю або невиконання його взагалі тягне за собою можливість відхилення від плану, неякісну діяльність співробітників, підвищення витрат;

- активності: реалізація активних дій і заходів захисту фінансово-економічних інтересів підприємства з використанням нестандартних форм і способів захисту;
- координації та взаємодії: координація між собою всіх вжитих заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві; організація взаємодії заходів з усіма підрозділами і здійснення єдиного управління процесом безпеки підприємства; організація взаємодії з державними та правоохоронними органами. Для забезпечення фінансової безпеки необхідно, щоб зусилля всіх підрозділів, служб, які її забезпечують, були скоординовані. Кожен працівник повинен чітко знати: за що відповідає він і за що відповідає його колега;
- централізації: єдиний підхід до виконання своїх функцій учасниками процесу забезпечення безпеки при координуючій ролі та методичному керівництву з боку підрозділу економічної безпеки підприємства; управління безпекою повинен здійснювати перший керівник підприємства;
- інтегрованості: система управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинна бути органічно інтегрована в загальну систему менеджменту та загальну систему управління економічною безпекою підприємства;
- спрямованості на стратегічні цілі: всі прийняті управлінські рішення не повинні суперечити загальній стратегії фінансово-економічного розвитку підприємства, тобто їх відповідність економічній стратегії розвитку підприємства, його місії. Необхідна розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки у вигляді програми на перспективу. Спонтанна діяльність може призвести до невиконання завдань у визначені терміни або неефективного використання фінансових ресурсів, а в подальшому – їх нестачі;
- оперативності та динамічності: система управління фінансово-економічною безпекою повинна забезпечувати швидку реакцію підприємства на появу реальних і потенційних загроз та своєчасне прийняття відповідних управлінських рішень;
- варіативності або альтернативності дій: кожне управлінське рішення в сфері фінансово-економічної безпеки має розроблятися в декількох альтернативних варіантах, враховуючи певні критерії;
- адекватності реагування: заходи з реагування на загрози фінансово-економічним інтересам підприємства повинні розроблятися відповідно до визначених критеріїв;
- адаптивності: система управління фінансовою безпекою, її елементи повинні швидко адаптуватися до зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства;
- гнучкості управління: розроблені або прийняті управлінські рішення повинні швидко коригуватися, якщо цього вимагають зміни зовнішнього чи внутрішнього середовища підприємства;
- розвитку та удосконалення: необхідність і своєчасність вдосконалення системи фінансової безпеки підприємства; здатність системи до розвитку та вдосконалення;
- стимулювання і відповідальності: створення стимулів для ефективного використання ресурсного потенціалу, впровадження інноваційних проектів. Повинна бути розроблена дієва і ефективна система стимулів та відповідальності (у т. ч. матеріальної) керівництва і персоналу за стан фінансово-економічної безпеки підприємства;
- постійної готовності: необхідність постійної готовності менеджерів до реагування на можливе порушення фінансової рівноваги підприємства на будь-якому етапі його функціонування;
- превентивної дії: здатність системи управління фінансово-економічної безпеки виявляти на ранніх стадіях різні деструктивні чинники – загрози, а також вживати оперативні заходи щодо запобігання їх шкідливого впливу і нанесення збитку підприємству. Краще запобігти загрозі фінансової кризи, ніж здійснювати її локалізацію і забезпечувати нейтралізацію її негативних наслідків;
- гласності та конфіденційності: оптимальне поєднання гласності та конфіденційності;

- терміновості реагування: чим раніше будуть застосовані елементи фінансового управління щодо кожного виявленого кризового симптому, тим більші можливості скорішого відновлення порушеної рівноваги матиме підприємство;
- пріоритетності використання внутрішніх ресурсів: у процесі управління фінансовою безпекою підприємство повинно розраховувати переважно на внутрішні фінансові можливості ліквідації, нейтралізації або мінімізації загроз;
- управління першими симптомами: ефективність управління фінансовою безпекою залежить від своєчасного визначення перших симптомів загрози. Побачити перші прояви загрози можливо при постійному моніторингу процесів, які протікають всередині підприємства, та сигналів зовнішнього середовища.

При недотриманні розглянутих вимог, властивостей та системи принципів, управління фінансово-економічною безпекою може бути неефективним та спричинити наслідки, пов'язані з: погіршенням діяльності підприємства; зниженням рівня платоспроможності; зниженням привабливості підприємства для інвесторів; погіршенням якості продукції; підвищенням витрат; зменшенням попиту на продукцію, вироблену цим підприємством; зниженням фінансової незалежності підприємства; виникненням фінансової кризи на підприємстві тощо.

Складність завдання забезпечення фінансово-економічної безпеки полягає в тому, наскільки керівники підприємства, його підрозділів, відділів, менеджери забезпечать умови нормальної діяльності підприємства шляхом нейтралізації (зниження, прийняття) небезпек та загроз, різних дестабілізуючих факторів. Доцільною є розробка концепції економічної безпеки підприємства, включаючи її фінансову складову, розробка алгоритму дій суб'єкта господарювання, який забезпечить прийняття комплексу таких заходів та кроків, які не дали б підприємству можливості опуститися за критичну межу і втратити свою економічну незалежність. Необхідним є також розрахунок фінансування можливих варіантів дій та вибір оптимального варіанту, обов'язковий контроль забезпечення на практиці ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства. Це дозволить системі фінансової безпеки забезпечити ефективну діяльність підприємства і тривале ведення бізнесу.

Про позитивну дієвість системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві зможуть свідчити певні економічні сигнали: оптимальні значення статей балансу; достатня кількість обігових коштів; отримання прибутків від реалізації продукції; перевищення отриманого чистого доходу над витратами; підвищення попиту на продукцію підприємства; поліпшення показників діяльності підприємства; оптимальний механізм ціноутворення; наявність договірної дисципліни, юридичної служби, перспективного планування, джерел довгострокового фінансування капіталовкладень; відсутність незавершених капіталовкладень; зниження дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Висновки і перспективи подальших розробок. За результатами дослідження можна зробити такі висновки. Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки отримала в сучасних умовах господарювання надзвичайну актуальність. Формування і функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства має відбуватися з урахуванням розглянутих у статті вимог та властивостей, спрямованих на комплексне забезпечення стабільності підприємства, ефективну побудову стратегії забезпечення безпеки та базуватися на загальних (притаманних усім складним системам) і певних специфічних принципах. Система фінансово-економічної безпеки, яка відповідає вказаним характеристикам, дозволить підприємству адекватно реагувати на небезпеки та загрози, бути стійким, розвиватися і вдосконалюватися.

Подальших поглиблених досліджень потребують питання забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств на основі управління ризиками.

Література

1. *Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / [Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук; за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 386 с.*

2. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.; за ред. А. О. Єпіфанова]. – Суми: ДВНЗ УАБС, 2009. – 295 с.
3. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
4. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К. С. Горячева. – Київський нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2006. – 17 с.
5. Кім Ю. Г. Управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Ю. Г. Кім. – Ун-т економіки та права «КРОК». – К., 2009. – 21 с.
6. Саруханян Г. А. Финансовая безопасность компании: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Г. А. Саруханян. – Российский экон. ун-т им. Г. В. Плеханова. – М., 2013. – 23 с.
7. Бадаева О. Н. Оценка финансовой безопасности малых и средних предприятий: автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О. Н. Бадаева. – Ивановский гос. химико-технологический ун-т. – Иваново, 2013. – 24 с.
8. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8 (134). – С. 172–181.
9. Орлик О. В. Фінансово-економічна безпека підприємства та підходи до її забезпечення [Електронний ресурс] / О. В. Орлик // Інформаційна та економічна безпека: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Х.: ХІБС УБС НБУ, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Pentium; 512 Mb RAM; Windows XP – 7, 8; Adobe Acrobat Reader 5.0 – 10.0. – Назва з екрану.
10. Иванюта Т. Н. Основные подходы к формированию системы экономической безопасности на предприятиях / Т. Н. Иванюта // Молодой ученый. – 2013. – № 4. – С. 215–223.
11. Орлик О. В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення / О. В. Орлик // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [кол. монографія у 2 т.]. – Дніпропетровськ: ФОП Дробязко С. І. – 2014. – Т. 2. – С. 176–182.
12. Орлик О. В. Факторы обеспечения и основные свойства экономической безопасности / О. В. Орлик // Modern problems of regional development: Collection of scientific articles. – 2014. – Vol. 2. – Pp. 190–194.
13. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства / О. М. Ляшенко // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. праць. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля. – 2012. – № 4 (44). – С. 27–32.
14. Орлик О. В. Финансово-экономическая безопасность предприятия и принципы ее обеспечения / О. В. Орлик // Economics and management: theory and practice: collection of scientific articles. – 2014. – Vol. 2. – Pp. 286–291.
15. Мойсеєнко І. П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко, О. О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 141–146.

References

1. Vasylytsiv, T. G., Voloshyn, V. I., Boikevych, O. R. & Karkavchuk, V. V. (2012), *Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and ensuring mechanisms: monograph* [Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia; za red. T. G. Vasylytsiva], Liga-Press, Lviv, 386 p. (ukr)

2. Yepifanov, A. O., Plastun, O. L., Dombrovskiy, V. S. (2009), *The financial security of enterprises and banking institutions: monograph*. Ed.: A. O. Yepifanov [Finansova bezpeka pidpriemstv i bankivskykh ustanov: monohrafiia; za red. A. O. Yepifanova], DVNZ UABS, Sumy, 295 p. (ukr)
3. Moiseienko, I. P., Marchenko, O. M. (2011), *The financial and economic security management of an enterprise* [Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva], Lviv, 380 p. (ukr)
4. Horiacheva, K. S. (2006), *Mechanism of the enterprise financial security management: Author's thesis* [Mekhanizm upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk], Kyiv, 17 p. (ukr)
5. Kim, Yu. G. (2009), *Management of company's financial safety system: Author's thesis* [Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk], Kyiv, 21 p. (ukr)
6. Saruhanyan, G. A. (2013), *The financial security of a company: Author's thesis* [Finansovaya bezopasnost kompanii: avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk], Moscow, 23 p. (rus)
7. Badaeva, O. N. (2013), *The estimation of financial security of small and medium-sized enterprises: Author's thesis* [Otsenka finansovoy bezopasnosti malyh i srednih predpriyatiy], Ivanovo, 24 p. (rus)
8. Kartuzov, Ye. P. (2012), «Determining the financial security of an enterprise: notion, contents, value and functional aspects» [Vyznachennia finansovoi bezpeky pidpriemstva: poniattia, zmist, znachennia i funktsionalni aspekty], *Actual problems of economy*, No. 8 (134), pp. 172–181 (ukr)
9. Orlyk, O. V. (2014), «Financial and economic security and approaches to ensure it» [Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstva ta pidkhody do yii zabezpechennia], *Informatsiina ta ekonomichna bezpeka: materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. internet-konf.*, Kharkiv Institute of banking of the University of banking of the National bank of Ukraine, Kharkiv (ukr)
10. Ivanyuta, T. N. (2013), «The main approaches to the formation of economic security systems in the enterprises» [Osnovnye podhody k formirovaniyu sistemy ekonomicheskoy bezopasnosti na predpriyatiyakh], *Molodoy uchenyy*, No. 4, pp. 215–223 (rus)
11. Orlyk, O. V. (2014), «Enterprise's economic security: properties, strategy and methods of providing», *Economic security in conditions of world economic globalization: monograph in 2 vol.* [«Economichna bezpeka pidpriemstva: vlastyvoli, stratehiia ta metody zabezpechennia», *Ekonomichna bezpeka v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky: monohrafiia v 2 tomakh*], FOP Drobiazko S. I., Dnipropetrovsk, No. 2, pp. 176–182 (ukr)
12. Orlyk, O. V. (2014), «Providing factors and main features of economic security» [Faktery obespecheniya i osnovnye svoystva ekonomicheskoy bezopasnosti], *Modern problems of regional development: Collection of scientific articles*, Vol. 2, pp. 190–194 (rus)
13. Liashenko, O. M. (2012). «The specific properties of financial security of an enterprise» [Spetsyfichni vlastyvoli finansovoi bezpeky pidpriemstva], *Project management and production development: Collection of scientific works*, Publisher SNU named after V. Dahl, Luhansk, No. 4 (44), pp. 27–32 (ukr)
14. Orlyk, O. V. (2014), «Financial and economic security of the enterprise and principles of its provision» [Finansovo-ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya i printsypy yee obespechennya], *Economics and management: theory and practice: Collection of scientific articles*, Vol. 2, pp. 286–291 (rus)
15. Moiseienko, I. P., Sholok, O. O. (2011), «The mechanism of financial and economic security management of an enterprise» [Mekhanizm upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva], *Scientific Bulletin NLTU Ukraine: Coll. of Scientific-Technical Works*, No. 21.2, pp. 141–146 (ukr)

Стаття надійшла до редакції 10.03.2015.